تصحیف قول سید مرتضی در انصریات در رویت قبل از زوال و در اجماع منتسب به سید مرتضی

- یکی از سختترین موارد فقه تتبعی
- تبیین تنها احتمال تصحیف قول سید مرتضی و شیوع آن در کتب شیعه

یکی از سختترین موارد فقه تتبعی

(00:05)

صفحه چهاردهم بودیم. جلسه قبل سریع از عبارت رد شدم و عرض کردم فردا بحث میکنیم. فرمودند:

> **و الثانية مضطربة الدلالة جدّاً، فلا تصلح لمعارضة الرواياتالمتقدّمة، مع صحّة سندها، و كثرة عددها، و صراحتها في المطلوب، و اعتضادها بما حكاه السيّد المرتضى عن عليّ عليه السّلام، فإنّها لا تقصر عن الرواية المرسلة[1]**

«واعتضادها» اعتضاد روایات ـ مختار ایشان که اجزاء رؤیت قبل از زوال است، «بما حکاه السید المرتضی – قدس سره- عن علی علیه‌السلام فانها لاتقصر عن الروایة المرسلة». سید خود روایت را نقل نکرده اند اما گفتند این مفاد از علی علیه‌السلام روایت شده است. لذا به اندازه یک روایت مرسل برای ما کافی است.

این فرمایش سید همان عبارتی است که در المسائل الناصریة یا الناصریات آمده. جلسه سوم و ششم سال اول مباحثه راجع به آن صحبت شد. با اینکه در کتب فقهیه تا الآن به‌صورت یک نقل ساده‌ای موجود است و مورد قبول است، ما که رفتیم و عبارت را از منابع آوردیم و رفت‌وبرگشت شد، برای مباحثه ما به یکی از سختترین موارد مسائل فقه تتبعی شد. فضا حسابی سخت شد. شاید اگر مسائل فقه تتبعی را در عسر و سختی شماره بگذاریم، این مسأله از رده‌های اولیه آن میشود.

هنوز هم بیشتر از یک احتمال در ذهن من نیست. امروز آن احتمال را خدمت شما میگویم ولی خب احتمال عجیب و غریبی است که نفس خود این احتمال چند لایه دارد و به ذهن دور میآید. ولی خب ما که مباحثه کردیم راه به‌غیر از این احتمال به ذهنم نیامد. امروز این را محضر شما میگویم. شما هم روی آن تأمل و مرور بفرمایید. اگر هم احتمال دیگری به ذهنتان آمد بفرمایید. سید بحر العلوم از سید مرتضی نقل میکند «روی عن علی علیه‌السلام». عرض من این است که این عبارت سید در ناصریات تا الآن مورد قبول بحثین این فضا است. اما وقتی در منابع تتبع [و] بررسی کردیم یکی از مشکلترین مسائل فقه تتبعی تبدیل شد.

---

[1] رؤیت هلال، ج۳، ص: ۱۹۸۴

تبیین تنها احتمال تصحیف قول سید مرتضی و شیوع آن در کتب شیعه

برای اینکه خدمت شما عرض کنم که این مسأله چطور این قدر مشکل شد، اول مدعی را به‌عنوان یک احتمال می‌گویم. این مدعی به ذهنتان بیاید. شاید به محض شنیدن این احتمال بفرمایید این خیلی بعید است. همینطور هم هست، یعنی احتمالی خیلی بعید است. اما چه کنیم که در مجموع وقتی شواهد داخلیه را می‌بینیم، گویا در ذهن من طلبه یک احتمال منحصر است.

آن احتمال این است؛ جناب ناصر که سؤالات المسائل الناصریه از ایشان بوده، و سید مرتضی رضوان الله تعالی علیه آن را شرح کردند و تعلیقه زدند، کتب ناصر در بغداد منتشر بوده. خود این کتب و مولفات در دست مویدبالله زیدی صاحب التجرید و شرح التجرید نبوده. اگر آن دو جلسه را نگاه کرده باشید سؤالی که برای ما مطرح بود همین است. آیا خود کتب ناصر دست مویدبالله بوده یا نه؟ مویدبالله حسنی است. خودش هم از بزرگان زیدی یمن است. اما سکونتش در شمال ایران است. ناصر هم در شمال ایران بوده اما چون فاصله زمانی دارند کتب ناصر در شمال رایج نبوده و حال اینکه خود ایشان در شمال بوده. معظم کتب ناصر در بغداد رایج بود. در شمال که جای خود ناصر بوده بیشتر کتب زیدیه یمن بوده؛ قاسمیات و هادویات. بیشتر اینها آن جا رایج بود. قبلاً اینها را عرض کرده بودیم.

جناب مویدالدین صاحب تجرید و شرح تجرید، به ناصر نسبت داده که ایشان همین قول را داشته؛ «ان رئی قبل الزوال فهو للّیلة المامضیة و ان رئی بعد الزوال فهو للیلة المستقبلة». مویدبالله قبل از سید بوده. در قرن چهارم بوده. به نظرم معاصر شیخ صدوق بوده. ایشان در شرح تجرید به ناصر اینطور نسبت داده است. احتمالی که می‌خواهم سریع بگویم و سراغ شواهدش بروم، این است: نسخه ای از کتاب ناصر که به دست مویدبالله رسیده، مصحّف بوده ای توسط استنساخ خود مویدبالله طوری نوشته شده بود که در نسخه بعدی تصحیف شده. خب بعد نسخه کتاب ناصر که دست سید مرتضی بوده و بر آن شرح نوشتند مصحف نبوده. پس در اینجا دو نسخه داریم. یک نسخه ای که به دست مویدبالله آمده و تصحیف شده و یک نسخه ی غیر مصحّف که در دست سید مرتضی بوده. سید بر آن نسخه غیر مصحّف شرح نوشته است. بعداً در فاصله بین سید مرتضی و مختلف علامه حلی، زیدیه ناصریات ـ سید را - چون مربوط به زیدیه می شده - استنساخ کرده‌اند. کسی که استنساخ می‌کرده به‌خاطر شرح تجرید امامشان مویدبالله، ناصریات ـ سید را هم طبق متن خودشان تصحیح کرده‌اند. یعنی نسخه سید که مصحّف نبوده، و نسخه مویدبالله که مصحّف بوده، در این فاصله زیدیه، شرح سید مرتضی بر ناصریات را به سبک خودشان تصحیح کرده‌اند. چون در کتاب مویدبالله به ناصر اینطور نسبت داده است. لذا ناصریات سید مرتضی را طبق نسخه مویدبالله تصحیح کرده. این نسخه مصحّف زیدیه از ناصریات سید به دست علامه حلی رسیده است و در مختلف، دَم و دستگاهی برای شیعه به پا شده که تا الآن هم مورد قبول است.

این احتمال خیلی بعید است. ولی چیزی که فعلاً به آن رسیده‌ایم تنها احتمال است. اگر احتمال دیگری به ذهن شما آمد خیلی خوشحال می‌شویم؛ از حیث تحقیقات و دامنه بحث.